

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Białystok, dnia 17 lipca 2025 r.

Poz. 3275

UCHWAŁA NR XV/73/25 RADY MIEJSKIEJ W STAWISKACH

z dnia 10 lipca 2025 r.

w sprawie uchwalenia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Stawiski

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15, art. 40 ust. 1 i art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm). oraz art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2024 r. poz. 399 z późn. zm.) po zasięgnięciu opinii Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Kolnie, Rada Miejska w Stawiskach uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Stawiski, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Stawisk.

§ 3. Traci moc uchwała Nr XLIX/284/22 Rady Miejskiej w Stawiskach z dnia 19 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Stawiski (Dz. Urz. Woj. Podl. poz. 5995).

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Kamil Zajączkowski

Załącznik do uchwały Nr XV/73/25
Rady Miejskiej w Stawiskach
z dnia 10 lipca 2025 r.

REGULAMIN UTRZYMANIA CZYSTOŚCI I PORZĄDKU NA TERENIE GMINY STAWISKI

Rozdział 1. POSTANOWIENIA OGÓLNE

§ 1. Ilekroć w niniejszym Regulaminie mowa jest o:

- 1) **Punktach Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK)** – należy przez to rozumieć miejsca, do których właściciele nieruchomości położonych na terenie Gminy samodzielnie dostarczają nieodpłatnie odpady komunalne zebrane w sposób selektywny;
- 2) **Urządzeniu do gromadzenia odpadów komunalnych** – rozumie się przez to pojemnik na odpady komunalne, worek na odpady komunalne oraz kompostownik na bioodpady;
- 3) **Gminie** - należy przez to rozumieć Gminę Stawiski;
- 4) **Innym Uprawnionym Podmiocie** – należy przez to rozumieć inny podmiot (przedsiębiorca) uprawniony do odbierania odpadów komunalnych;
- 5) **Podmiocie Uprawnionym** – należy przez to rozumieć podmiot odbierający odpady komunalne wyłoniony w drodze przetargu.

Rozdział 2. OGÓLNE WYMAGANIA

§ 2. 1. Właściciele nieruchomości zobowiązani są gromadzić odpady jedynie w przeznaczonych do tego urządzeniach do gromadzenia odpadów komunalnych.

2. Właściciele nieruchomości zobowiązani są do selektywnego zbierania odpadów.

3. Selektywnie zebrane odpady przez właścicieli nieruchomości są selektywnie odbierane lub zbierane.

4. Obowiązek selektywnego zbierania i odbierania odpadów komunalnych obejmuje następujące frakcje odpadów:

- 1) papier;
- 2) metale i tworzywa sztuczne oraz odpady opakowaniowe wielomateriałowe;
- 3) szkło;
- 4) bioodpady;
- 5) przeterminowane leki;
- 6) chemikalia;
- 7) odpady niekwalifikujące się do odpadów medycznych powstałe w gospodarstwie domowym w wyniku przyjmowania produktów leczniczych w formie iniekcji i prowadzenia monitoringu poziomu substancji we krwi, w szczególności igły i strzykawki;
- 8) zużyte baterie i akumulatory;
- 9) odpady niebezpieczne;
- 10) zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny;
- 11) meble i inne odpady wielkogabarytowe;
- 12) zużyte opony;
- 13) odpady budowlane i rozbiórkowe;
- 14) popiół i żużel z palenisk;
- 15) odpady tekstyliów i odzieży.

§ 3. 1. Właściciele nieruchomości zobowiązani są do uprzątnięcia śniegu, błota, lodu oraz innych zanieczyszczeń z części nieruchomości służących do użytku publicznego.

2. Uprzątnięte błoto, śnieg, lód oraz inne zanieczyszczenia mogą być gromadzone w miejscach niepowodujących zakłóceń w ruchu pieszym i pojazdów, a w przypadku braku możliwości takiego gromadzenia muszą być usunięte z nieruchomości.

§ 4. 1. Mycie pojazdów samochodowych poza myjniami może odbywać się na własnej nieruchomości z zachowaniem zasad ochrony środowiska pod następującymi warunkami:

- 1) mycia jedynie nadwozia samochodu;
- 2) odprowadzania powstających ścieków do kanalizacji sanitarnej lub w przypadku jej braku do szczelnego zbiornika bezodpływowego;
- 3) mycia w miejscach o utwardzonym podłożu oraz przy użyciu środków ulegających biodegradacji.

2. Naprawy pojazdów mechanicznych poza warsztatami naprawczymi mogą odbywać się wyłącznie w miejscach, w których prace związane z naprawą pojazdów nie będą uciążliwe dla sąsiednich nieruchomości oraz pod warunkiem, że nie będą powodowały zanieczyszczenia środowiska, a odpady powstające w wyniku naprawy będą gromadzone w pojemnikach do tego przeznaczonych.

§ 5. Nie należy gromadzić w pojemnikach lub workach na odpady komunalne: śniegu, lodu, gorącego popiołu i żużla, gruzu budowlanego, substancji żrących i wybuchowych, a także odpadów z działalności gospodarczej, które nie są odpadami komunalnymi.

§ 6. 1. Właściciele nieruchomości zobowiązani są do przyłączenia nieruchomości do istniejącej sieci kanalizacyjnej.

2. Przy braku dostępu do sieci kanalizacji sanitarnej właściciele nieruchomości mają obowiązek gromadzenia nieczystości ciekłych w zbiornikach bezodpływowych lub oczyszczania poprzez przydomową oczyszczalnię ścieków bytowych, jeżeli zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego albo decyzja o warunkach zabudowy dopuszczają takie rozwiązanie.

Rozdział 3.

RODZAJ I MINIMALNA POJEMNOŚĆ POJEMNIKÓW LUB WORKÓW, PRZEZNACZONYCH DO ZBIERANIA ODPADÓW KOMUNALNYCH NA TERENIE NIERUCHOMOŚCI, W TYM NA TERENACH PRZEZNACZONYCH DO UŻYTKU PUBLICZNEGO ORAZ NA DROGACH PUBLICZNYCH, WARUNKI ROZMIESZCZANIA TYCH POJEMNIKÓW I WORKÓW ORAZ UTRZYMANIA POJEMNIKÓW W ODPowiednim STANIE SANITARNYM, PORZĄDKOWYM I TECHNICZNYM

§ 7. 1. Właściciel nieruchomości, na której zamieszkują mieszkańcy, zapewni wyposażenie nieruchomości w szczelne, zamykane, o odpowiedniej wytrzymałości pojemniki do zbierania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych, spełniające wymagania Polskich Norm bądź posiadające deklarację zgodności wystawioną przez producenta, przeznaczone wyłącznie do gromadzenia odpadów komunalnych.

2. Minimalna pojemność pojemnika na niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne oraz worka lub pojemnika do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, z zastrzeżeniem § 9, wynosi 120 litrów.

3. Właściciel nieruchomości zobowiązany jest dobrać pojemność oraz ilość pojemników lub worków, o których mowa w ust. 1 i 2 oraz w § 8 z uwzględnieniem normy dla budynków mieszkalnych – minimum 30 litrów na mieszkańca.

4. Do selektywnego zbierania odpadów komunalnych dopuszcza się stosowanie worków lub pojemników.

5. Jako część usługi w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, w zamian za uiszczoną przez właściciela nieruchomości opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi, Gmina zapewnia wyposażenie nieruchomości w worki lub pojemniki plastikowe do selektywnej zbiórki odpadów.

§ 8. Odpady komunalne, z zastrzeżeniem § 9 ust. 1 i § 14 ust. 1 pkt 1, należy gromadzić w wyłącznie do tego celu przeznaczonych pojemnikach lub workach o odpowiedniej wytrzymałości mechanicznej, odpowiadających obowiązującym normom, w następujących kolorach i oznaczeniach:

- 1) niebieski oznaczony napisem „Papier” z przeznaczeniem do zbierania papieru;
- 2) żółty oznaczony napisem „Tworzywa sztuczne i metale” z przeznaczeniem do zbierania metali i tworzyw sztucznych oraz odpadów opakowaniowych wielomateriałowych;
- 3) zielony oznaczony napisem „Szkło” z przeznaczeniem do zbierania szkła;
- 4) brązowy oznaczony napisem „Bio” z przeznaczeniem do zbierania bioodpadów;
- 5) zielony bez napisu z przeznaczeniem do zbierania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych.

§ 9. 1. Na terenach przeznaczonych do użytku publicznego i na drogach publicznych drobne odpady komunalne należy gromadzić w pojemnikach o minimalnej pojemności 20 litrów.

2. Pojemniki, o których mowa w ust. 1, należy umieścić w zależności od potrzeb.

§ 10. Właściciel nieruchomości zobowiązany jest do utrzymania pojemników w odpowiednim stanie technicznym, w szczególności poprzez stałą naprawę ich szczelności, a także w odpowiednim stanie sanitarnym, w szczególności poprzez ich mycie i dezynfekcję.

§ 11. 1. Odpady komunalne przygotowane do odbioru, powinny być ustawione na terenie nieruchomości w miejscu widocznym, nieogrodzonym, przed posesją, na wyrównanej, w miarę potrzeb utwardzonej powierzchni, zabezpieczonej przed zbieraniem się na niej wody i błota, zapewniającym łatwy dostęp do nich pracownikom podmiotu odbierającego odpady komunalne lub wystawione przed wejście na teren nieruchomości w miejscu, które nie powodują zagrożenia dla ruchu pojazdów i pieszych, w sposób umożliwiający prawidłowy odbiór w wyznaczonym terminie.

2. Pojemniki i worki do zbierania odpadów komunalnych powinny być:

- 1) rozmieszczone w sposób umożliwiający bezpieczne i wygodne korzystanie z nich przez wszystkich użytkowników;
- 2) ustawione w miejscach zabezpieczonych przed dostępem ptaków, gryzoni i innych zwierząt;
- 3) zabezpieczone przed wysypywaniem się zgromadzonych w nich odpadów;
- 4) systematycznie opróżniane, nie dopuszczając do ich przepełnienia, utrzymane w należytych stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym.

3. Szczelny zbiornik bezodpływowy nieczystości ciekłych lub oczyszczalnia przydomowa muszą być zlokalizowane w sposób umożliwiający dojazd do nich pojazdu asenizacyjnego podmiotu uprawnionego do ich opróżnienia.

§ 12. 1. Właściciele nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, a na których powstają odpady komunalne, we własnym zakresie zobowiązani są do podpisywania umów na odbiór odpadów z przedsiębiorcami posiadającymi wpis do rejestru działalności regulowanej w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości położonych na terenie Gminy Stawiski.

2. W przypadku wskazanym w ust. 1 odbiór odpadów komunalnych selektywnie zebranych i zmieszanych następuje na warunkach wynikających z umowy zawartej pomiędzy właścicielem nieruchomości a przedsiębiorcą.

Rozdział 4.

UTRZYMANIE W ODPOWIEDNIM STANIE SANITARNYM I PORZĄDKOWYM MIEJSC GROMADZENIA ODPADÓW

§ 13. Właściciel nieruchomości zobowiązany jest do utrzymania w odpowiednim stanie sanitarnym i porządkowym miejsc gromadzenia odpadów w pojemnikach lub workach, w szczególności poprzez niedopuszczanie do zalegania odpadów komunalnych poza pojemnikami i workami.

Rozdział 5.
**CZĘSTOTLIWOŚĆ I SPOSÓB POZBYWANIA SIĘ ODPADÓW KOMUNALNYCH I
NIECZYSTOŚCI CIEKŁYCH Z TERENU NIERUCHOMOŚCI ORAZ Z TERENÓW
PRZEZNACZONYCH DO UŻYTKU PUBLICZNEGO**

§ 14.1. Ustala się następującą częstotliwość i sposób odbioru odpadów komunalnych z terenu nieruchomości i terenów przeznaczonych do użytku publicznego:

- 1) bioodpady - mogą być kompostowane w przydomowych kompostownikach, odbierane przez podmiot uprawniony lub dostarczane we własnym zakresie do PSZOK. Odpady odbierane będą co najmniej raz na dwa tygodnie z zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej, zaś z zabudowy wielorodzinnej co dwa tygodnie, z tym że w okresie od 1 kwietnia do 31 października - raz na tydzień;
- 2) papier, szkło, metale i tworzywa sztuczne - odbierane są przez podmiot uprawniony raz na miesiąc z zabudowy jednorodzinnej i zagrodowej zaś z zabudowy wielorodzinnej co dwa tygodnie;
- 3) odpady niesegregowane (zmieszane) - z zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej odbierane są przez podmiot uprawniony co dwa tygodnie, zaś z zabudowy wielorodzinnej co dwa tygodnie, z tym że w okresie od 1 kwietnia do 31 października - raz na tydzień;
- 4) przeterminowane leki oraz odpady niekwalifikujące się do odpadów medycznych powstałe w gospodarstwie domowym w wyniku przyjmowania produktów leczniczych w formie iniekcji i prowadzenia monitoringu poziomu substancji we krwi, w szczególności igły i strzykawki, należy zbierać w miejscu ich powstawania do pojemników jednorazowego użycia, sztywnych, odpornych na działanie wilgoci, mechanicznie odpornych na przekłucie lub przesunięcie a następnie wydzielać z powstających odpadów komunalnych oraz wrzucać do oznakowanych pojemników przeznaczonych na ww. odpady, rozmieszczonych w wyznaczonych aptekach lub przekazać uprawnionemu podmiotowi;
- 5) zużyte baterie należy przekazać do punktu sprzedaży baterii, placówek oświatowych na terenie Gminy Stawiski lub innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 6) odpady niebezpieczne należy przekazać do punktu sprzedaży baterii, placówek oświatowych na terenie Gminy Stawiski lub innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 7) zużyte akumulatory należy przekazać do punktu sprzedaży akumulatorów lub innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 8) zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny powstający w gospodarstwach domowych należy przekazać do punktu sprzedaży tego sprzętu lub innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 9) chemikalia należy dostarczać innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 10) meble i inne odpady wielkogabarytowe dostarczać uprawnionemu podmiotowi;
- 11) odpady budowlane i rozbiórkowe z gospodarstw domowych można zlecić odbiór innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 12) zużyte opony należy przekazać innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 13) popiół i żużel z palenisk gospodarstw domowych należy przekazać innemu uprawnionemu podmiotowi;
- 14) odpady tekstyliów i odzieży przekazać innemu uprawnionemu podmiotowi.

2. Odpady, o których mowa w ust. 1 pkt 1, 2 i 4 - 14 Właściciele nieruchomości zamieszkałych mogą również przekazać do PSZOK.

§ 15. W przypadku podmiotów handlowo-usługowych prowadzących działalność poza budynkami wprowadza się obowiązek codziennego usuwania odpadów, natomiast z terenu targowiska - nie rzadziej niż jeden raz w tygodniu.

§ 16. Kosze uliczne – użytku publicznego należy opróżniać stosownie do potrzeb, jednak nie rzadziej niż jeden raz w tygodniu.

§ 17. 1. Właściciele nieruchomości wyposażonych w zbiorniki bezodpływowe (szamba) lub osadniki w instalacji przydomowych oczyszczalni ścieków zobowiązani są do zawarcia umowy na opróżnianie szamb lub osadników i transport nieczystości ciekłych z przedsiębiorcą posiadającym zezwolenie Burmistrza Stawisk na prowadzenie działalności z zakresu opróżniania zbiorników bezodpływowych lub osadników w instalacjach przydomowych oczyszczalniach ścieków i transportu nieczystości ciekłych.

2. Właściciele nieruchomości gromadzący nieczystości ciekłe w zbiornikach bezodpływowych (szamba) lub w przydomowych oczyszczalniach ścieków zobowiązani są do systematycznego pozbywania się nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości, w sposób niedopuszczający do przepełniania urządzeń do gromadzenia nieczystości i wylewania się nieczystości na powierzchnię terenu oraz gwarantujący zachowanie czystości i porządku na nieruchomości.

3. Częstotliwość wywozu nieczystości ciekłych ze zbiorników bezodpływowych (szamb) dla nieruchomości stałego zamieszkania ze zbiorników bezodpływowych winna być dostosowana do potrzeb wynikających z ilości pobranej wody i pojemności zbiornika, jednak nie rzadsza niż raz na trzy miesiące.

4. Częstotliwość wywozu nieczystości ciekłych ze zbiorników bezodpływowych (szamb) dla nieruchomości sezonowego zamieszkania ze zbiorników bezodpływowych winna być dostosowana do potrzeb wynikających z ilości pobranej wody i pojemności zbiornika, jednak nie rzadsza niż raz na sześć miesięcy.

5. Właściciele nieruchomości, które są wyposażone w przydomowe oczyszczalnie ścieków zobowiązani są do wywozu ścieków gromadzonych w ich osadnikach według potrzeb i zgodnie z instrukcją obsługi urządzenia, nie rzadziej niż raz na rok.

6. Właściciele nieruchomości mają obowiązek przechowywania dokumentów, potwierdzających korzystanie z usług przedsiębiorstw wywozowych w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych lub osadników w instalacjach przydomowych oczyszczalni ścieków i transportu nieczystości ciekłych oraz opróżniania toalet przenośnych (umów, a także dowodów płacenia za takie usługi) przez okres 2 lat i okazywania ich na żądanie osób upoważnionych.

Rozdział 6.

INNE WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKIEGO PLANU GOSPODARKI ODPADAMI

§ 18. 1. Właściciele nieruchomości powinni kierować się zasadami zmierzającymi do ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów w szczególności poprzez:

- 1) unikanie używania produktów nienadających się do recyklingu i kompostowania;
- 2) kupowanie produktów zapakowanych w minimalną ilość opakowań;
- 3) kupowanie produktów w opakowaniach zwrotnych.

2. Gmina zobowiązuje się podejmować działania mające na celu:

- 1) zwiększenie poziomu wiedzy mieszkańców w zakresie selektywnej zbiórki odpadów komunalnych;
- 2) promocję minimalizacji powstawania odpadów i ich preselekcji w gospodarstwach domowych;
- 3) upowszechnianie systemu gospodarki odpadami komunalnymi.

Rozdział 7.

OBOWIĄZKI OSÓB UTRZYMUJĄCYCH ZWIERZĘTA DOMOWE, MAJĄCE NA CELU OCHRONĘ PRZED ZAGROŻENIEM LUB UCIAŹLIWOŚCIĄ DLA LUDZI ORAZ PRZED ZANIECZYSZCZENIEM TERENÓW PRZEZNACZONYCH DO WSPÓLNEGO UŻYTKU

§ 19. 1. Osoby utrzymujące zwierzęta domowe, a w szczególności psy, zobowiązane są trzymać je na terenie swej nieruchomości.

2. W przypadku wyprowadzania psa poza teren nieruchomości, do obowiązków osób utrzymujących psy należy wyprowadzanie psa na smyczy, a psów uznawanych za agresywne lub zachowujące się w sposób agresywny na smyczy i w kagańcu.

3. Zwolnienie zwierząt domowych od stałego dozoru dozwolone jest wyłącznie wtedy, gdy są one na uwięzi lub znajdują się na terenie ogrodzonym i tak zabezpieczonym, aby zwierzę nie mogło się z niego wydostać.

4. Osoby utrzymujące zwierzęta domowe są obowiązane do niezwłocznego usuwania zanieczyszczeń pozostawionych przez zwierzęta w obiektach oraz na innych terenach przeznaczonych do użytku publicznego, a w szczególności na drogach dla pieszych, jezdniach, placach, parkingach, terenach zielonych. Postanowienie to nie dotyczy osób o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz osób niewidomych, korzystających z psów przewodników.

Rozdział 8.

WYMAGANIA ODNOŚNIE UTRZYMYWANIA ZWIERZĄT GOSPODARSKICH NA TERENACH WYŁĄCZONYCH Z PRODUKCJI ROLNICZEJ, W TYM TAKŻE ZAKAZU ICH UTRZYMYWANIA NA OKREŚLONYCH OBSZARACH LUB W POSZCZEGÓLNYCH NIERUCHOMOŚCIACH

§ 20. 1. Utrzymywanie zwierząt gospodarskich jest zabronione na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, z wyjątkiem terenów określonych w ust. 3.

2. Zakaz utrzymywania zwierząt gospodarskich dotyczy także zwartych terenów zajętych przez instytucje użyteczności publicznej oraz terenów zabudowy wielorodzinnej.

3. Na pozostałych terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, dopuszcza się utrzymywanie zwierząt gospodarskich pod następującymi warunkami:

- 1) posiadania budynków gospodarskich przeznaczonych do hodowli zwierząt spełniających wymogi prawa budowlanego;
- 2) utrzymywanie zwierząt będzie prowadzone z zachowaniem czystości i porządku na nieruchomości, bez uciążliwości dla otoczenia;
- 3) zwierzęta będą zabezpieczone przed opuszczeniem tej nieruchomości.

4. Odstępstwa od zakazów wymienionych w ust. 1 i 2 dopuszczalne są tylko wtedy, gdy utrzymywanie zwierząt gospodarskich poprzedzone jest uzyskaniem odpowiednich decyzji przewidzianych prawem.

5. Prowadzący chów zwierząt gospodarskich na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej, zobowiązani są dodatkowo:

- 1) przestrzegać przepisów sanitarno – epidemiologicznych;
- 2) gromadzić i usuwać nieczystości, które nie są obornikiem i gnojówką, w sposób przewidziany dla ścieków;
- 3) gromadzić i usuwać nieczystości, które są obornikiem i gnojówką, w sposób przewidziany w ustawie z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. z 2024 r. poz. 105 z późn. zm.).

Rozdział 9.

OBSZARY PODLEGAJĄCE OBOWIĄZKOWEJ DERATYZACJI I TERMINY JEJ PRZEPROWADZANIA

§ 21. 1. Deratyzacji podlegają obszary:

- 1) zabudowane obiektami użyteczności publicznej;
- 2) zabudowane obiektami i magazynami wykorzystywanymi odpowiednio do przetwórstwa bądź przechowywania lub składowania produktów rolno-spożywczych;
- 3) zabudowane obiektami, w których prowadzona jest hodowla zwierząt;
- 4) zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej.

2. Deratyzację przeprowadza się w terminach:

- 1) od dnia 1 kwietnia do dnia 30 kwietnia;
- 2) od dnia 1 października do dnia 31 października;
- 3) dodatkowo niezwłocznie w każdym przypadku masowego pojawienia się gryzoni.